

อ่าน คิด เขียน เรียนละคร การพัฒนาศักยภาพการสื่อสาร ของเด็กและเยาวชนด้วยศิลปะการละครเพื่อการพัฒนา

ประภัศร จันทร์สถิตย์พร*

Abstract

This research project, titled “S.E.A. Write sideways, the ‘Happiness of Krati’: informal education management in theatre arts for developing underprivileged children and youth in Chachoengsao Province” is a qualitative research study which aimed 1) to provide informal education in theatre arts to underprivileged children and youth in Chachoengsao Province, 2) to develop these young people’s communication and expression skills by using S.E.A. Write literature, and 3) to promote informal learning through theater arts for the development process. Experimental development and informal education management were used as the research method. Expert educators in the area of theatre arts, a S.E.A. Write Award book, namely *Happiness of Krati*, and theatre media for development were used. The analysis was conducted on the data obtained from questionnaires, development record forms, learners’ attitudes towards the education management process, content and pattern forms, participant observation and focus-group discussion.

The results of the project revealed that, firstly, learners gained some knowledge, skills and positive attitudes towards reasoned and artistic reading, speaking, writing, and listening. They learned each other’s differences and developed connections among thoughts, beliefs, emotions and feelings through the activities provided. Secondly, the educators developed both of their academic and professional knowledge of informal education, improved their activity management process, and used theatre arts for youth development. Thirdly, the content of the book, *Happiness of Krati*, fit well with this kind of learning activity and it is appropriate for learners aged between 6 -12 years. Finally, combining reading of books suitable for learners’ age ranges with theatre activity contributed integrated learning.

Keywords: Theatre for Development, Children and Youth Communication Potential Development

*ประภัศร จันทร์สถิตย์พร (นศ.ด., คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554) ปัจจุบันดำรงตำแหน่งอาจารย์ประจำภาควิชาวาทวิทยาและสื่อสารการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยเรื่อง “ซีไรต์ ไซค์เวย์ ตอน “ความสุขของกะทิ”: การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ด้วยศิลปะการละครเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนด้วยโอกาสในจังหวัดฉะเชิงเทรา” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1) จัดการเรียนรู้ตามอัธยาศัยแก่เด็กและเยาวชนด้วยโอกาสในจังหวัดฉะเชิงเทราด้วยกระบวนการศิลปะการละคร

2) พัฒนาทักษะการสื่อสารและการแสดงออกของเด็กและเยาวชนด้วยโอกาสในจังหวัดฉะเชิงเทราผ่านวรรณกรรมซีไรต์

3) ส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยผ่านกระบวนการศิลปะทางการละครเพื่อการพัฒนา โดยอาศัยการจัดการเรียนรู้ด้วยผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะการละคร สื่อวรรณกรรมซีไรต์ เรื่อง *ความสุขของกะทิ* และสื่อละครเพื่อการพัฒนา

ใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกพัฒนาการของผู้เรียน แบบประเมินความคิดเห็นของผู้เรียนต่อกระบวนการจัดการศึกษา เนื้อหาและรูปแบบการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่มย่อย

ผลการดำเนินโครงการ พบว่า

1) ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะและเจตคติที่ดีต่อการอ่าน การพูด การเขียน การฟัง อย่างมีศิลปะและมีเหตุผล ได้เรียนรู้ความแตกต่างของกันและกัน เกิดการปฏิสัมพันธ์ทางความคิด ความเชื่อ อารมณ์ความรู้สึกระหว่างกันผ่านกิจกรรมต่างๆ

2) ผู้จัดการเรียนรู้พัฒนาความรู้ทั้งในเชิงวิชาการและวิชาชีพเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย พัฒนากระบวนการจัดกิจกรรมและใช้ศิลปะการละครเพื่อพัฒนาเยาวชน

3) หนังสือ *ความสุขของกะทิ* มีเนื้อหาเอื้อต่อการเชื่อมโยงเข้าสู่กิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะนี้ได้และเหมาะกับกลุ่มผู้เรียนวัย 6-12 ปี

4) การผนวกการอ่านหรือสื่อหนังสือที่เหมาะสมช่วงวัยของผู้เรียนเข้าไปกับกิจกรรมละครเพื่อพัฒนาสามารถสนับสนุนกันให้เกิดการบูรณาการเรียนรู้อย่างดี

คำสำคัญ: ละครเพื่อการพัฒนา, การพัฒนาศักยภาพการสื่อสารของเด็กและเยาวชน

บทนำ

การใช้กระบวนการศิลปะการละครในฐานะสื่อการเรียนการสอนมีประวัติและพัฒนาการที่ยาวนานในต่างประเทศรวมทั้งมีการศึกษาอย่างต่อเนื่องในประเทศไทย การร่วมกิจกรรมทางการละครทำให้เด็กและเยาวชนมีโอกาสได้รับการกระตุ้นให้เกิดการคิด การใช้ร่างกาย การใช้สมาธิ การฟัง การหายใจที่ถูกต้อง การสังเกต การวิเคราะห์ หรือทำความเข้าใจตัวละคร เหตุการณ์ อารมณ์ของผู้อื่น การแสดงออกที่สอดคล้องกับความต้องการของตนเอง และเข้าอกเข้าใจผู้อื่น ซึ่งถือเป็นปัจจัยที่จำเป็นต่อการสร้างความฉลาดทั้งทางอารมณ์ เหตุผล และคุณธรรมจริยธรรม (พนิดา รูปนางกูรและคณะ, 2551)

โครงการ “ซีไรต์ ไซค์เวย์ ตอน “ความสุขของกะทิ”: การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ด้วยศิลปะการละครเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนด้วยโอกาสในจังหวัดฉะเชิงเทรา” อาศัยการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยให้แก่เด็ก ๆ ด้วยการทดลองนำวรรณกรรมซีไรต์เรื่อง *ความสุขของกะทิ* กับกระบวนการละครเพื่อพัฒนามาเป็นเครื่องมือหลักเพื่อเชื่อมโยงตัวละครกับกลุ่มเด็กและเยาวชนเข้าหากันผ่านการเรียนรู้ด้วยทักษะการอ่าน การเขียน การฟังและการพูด ผ่านกิจกรรมแบบฝึกหัดทางการละครและศิลปะต่างๆ รวมทั้งทักษะด้านการแสดงเพื่อมุ่งหวังให้เกิดการแสดงออกในเชิงศักยภาพการสื่อสารทั้งด้านการอ่าน การคิด การเขียน และการแสดงออก

ผู้วิจัยพิจารณากระบวนการละครเพื่อการพัฒนาในฐานะที่เป็นการสื่อสารการแสดงอย่างหนึ่ง มาใช้เป็นรูปแบบในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยให้แก่เด็กและเยาวชนด้วยโอกาสในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยได้พิจารณาเนื้อหาที่จะนำมาใช้เป็นตัวบทสำหรับการแสดงจากวรรณกรรมซีไรต์ ซึ่งมุมมองของผู้วิจัยคือ เด็กและเยาวชนกลุ่มเป้าหมายอาจไม่มีโอกาสหรือไม่คุ้นเคยกับงานวรรณกรรมกลุ่มนี้ทั้งๆ ที่มีคุณค่าและเหมาะสมกับการส่งเสริมให้ได้อ่าน โดยในโครงการวิจัยนี้ได้เลือกวรรณกรรมซีไรต์ประจำปี พ.ศ. 2549 เรื่อง *ความสุขของกะทิ* ของคุณงามพรรณ เวชชาชีวะ เป็นสื่อในการเรียนรู้ สาเหตุของการเลือกเนื้อหาจากวรรณกรรมดังกล่าว เนื่องมาจาก “กะทิ” ซึ่งเป็น

ตัวละครหลักเป็นเด็กที่แม้ว่าจะเติบโตในครอบครัวชนชั้นกลาง แต่ก็มีความไม่สมบูรณ์ มีปมในชีวิตหลายด้านที่ก่อเกิดจากกระแสโลกาภิวัตน์ มีลักษณะการเผชิญสถานการณ์และการแก้ปัญหาที่เข้มแข็ง ผู้วิจัยเห็นว่าสามารถใช้เป็นสื่อกระตุ้นหรือเป็นต้นแบบให้แก่เด็กและเยาวชนได้

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความคาดหวังว่าน่าจะสามารถเชื่อมโยงตัวละครกับกลุ่มเด็กและเยาวชนเข้าหากันได้ ผ่านการเรียนรู้ด้วยทักษะการอ่าน การเขียน การฟังและการพูด ผ่านกิจกรรมแบบฝึกหัดทางการละครและศิลปะต่าง ๆ รวมทั้งทักษะด้านการแสดง เพื่อให้เด็กและเยาวชนในฐานะผู้เรียนได้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้จากโลกจินตนาการนอกห้องเรียนด้วยหนังสือและการละครเพื่อย้อนมองดูตัวเองและเกิดการพัฒนาทั้งในด้านทักษะการเรียนรู้และทักษะชีวิต

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1 เพื่อจัดการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายแก่เด็กและเยาวชน ด้อยโอกาสในจังหวัดฉะเชิงเทรา ด้วยกระบวนการละคร เพื่อการพัฒนา

2 เพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารและการแสดงออกของเด็กและเยาวชนด้อยโอกาสในจังหวัดฉะเชิงเทราผ่านวรรณกรรมซีไรต์ (เรื่อง *ความสุขของกะทิ*)

3 เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายผ่านกระบวนการละครเพื่อการพัฒนา

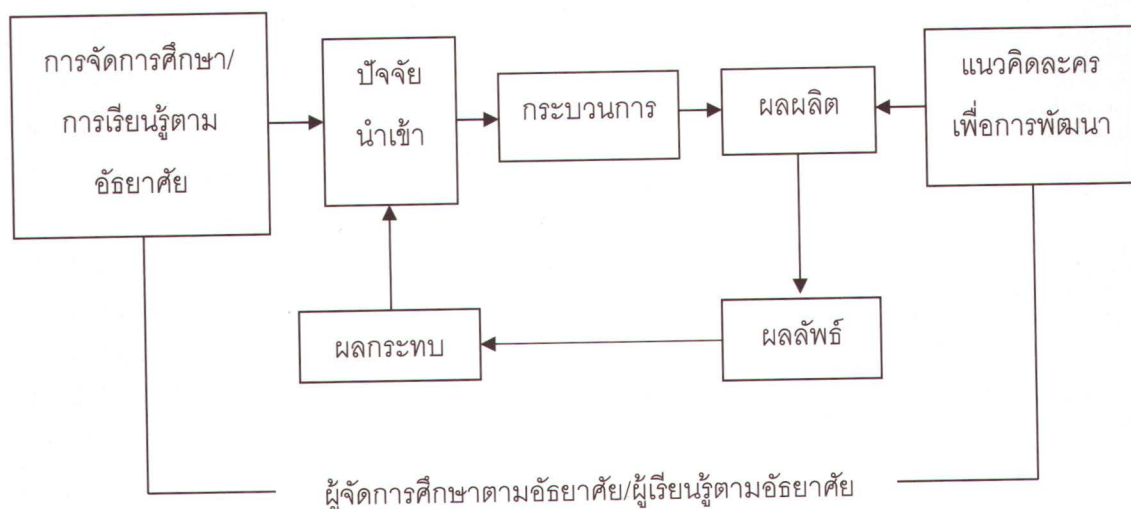
ขอบเขตของการวิจัย

โครงการวิจัยนี้มีการกำหนดขอบเขตของการวิจัยโดยมุ่งศึกษาการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายและการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายที่เหมาะสมแก่เด็กและเยาวชนด้อยโอกาสในจังหวัดฉะเชิงเทรา ด้วยการใช้เทคนิคการสื่อสารผ่านกระบวนการละครเพื่อการพัฒนา โดยอาศัยวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียนหรือซีไรต์ประจำปี พ.ศ.2549 เรื่อง *ความสุขของกะทิ* ของคุณงามพรรณ เวชชาชีวะเป็นเนื้อหาหลักเท่านั้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีแนวคิดที่เกี่ยวข้อง 2 แนวคิด คือ การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตามอรรถาธิบาย กับกระบวนการละครเพื่อการพัฒนา ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 กรอบดำเนินการวิจัย

เมื่อพิจารณากรอบแนวคิดในการวิจัยโดยรายละเอียด จะพบประเด็นความสัมพันธ์ขององค์ประกอบการวิจัยต่างๆ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ตามองค์ประกอบของกรอบดำเนินการวิจัย

ปัจจัยนำเข้า (Input)	กระบวนการ (Process)	ผลผลิต (Output)	ผลลัพธ์ (Outcomes)	ผลกระทบ (Impact)
- กิจกรรม “ซีไรต์ ไซค์เวย์” - ผู้จัดการศึกษา - ผู้เรียนรู้ (เด็ก ๆ) - สื่อหนังสือ/สื่อละคร - งบประมาณ - การบริหารจัดการโครงการ	- กระบวนการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ด้วยการละครเพื่อการพัฒนา - การฝึกอ่านวิเคราะห์หนังสือ <i>ความสุขของกะทิ</i> - การดัดแปลงสื่อจากหนังสือเป็นละคร - การจัดแสดงละคร - กระบวนการประเมินผลและสนับสนุนการจัดการ	- บทละครที่ได้จากการแปลงสื่อหนังสือมาเป็นบทเพื่อการแสดง - ผลงานการจัดแสดงละคร	- ผู้เรียนรู้ได้พัฒนาทักษะการสื่อสาร ฟัง พูด อ่าน เขียน และการแสดงออกด้วยละคร - ผู้เรียนรู้ได้พัฒนาตนเองจากทักษะการสื่อสารต่างๆ และการเข้าสังคม - ผู้จัดการศึกษาได้ความรู้จากกระบวนการจัดการ	- ผู้เรียนรู้มีความรู้ทักษะและเจตคติที่ดีต่อการศึกษาตามอรรถาสัย - ผู้จัดการศึกษาพัฒนาตนเองให้เป็นผู้จัดการศึกษาตามอรรถาสัยที่ดี

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

แนวคิดการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตามอรรถาสัย การศึกษาตามอรรถาสัยเป็นการเสนอโอกาสและทางเลือกเพื่อการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองให้แก่ประชาชนทั่วไป ให้ได้รับการศึกษาและเพิ่มเติมความรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก ก่อให้เกิดโลกทัศน์ที่กว้างขวางสามารถใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงชีวิตให้ก้าวหน้าและดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข การศึกษาตามอรรถาสัยเกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ จากการทำงาน จากบุคคล จากครอบครัว จากสื่อ จากชุมชน และจากแหล่งความรู้ ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา และเกิดขึ้นในทุกช่วงวัยตลอดชีวิต (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดฉะเชิงเทรา, 2551)

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดฉะเชิงเทรา(2551) ได้ให้ความหมายของการศึกษาตามอรรถาสัย (Informal Education) ไว้ว่า เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิตเป็นการ

เรียนรู้จากประสบการณ์ การทำงานหรือเรียนรู้จากบุคคล ครอบครัว สภาพแวดล้อม สื่อ ผู้เรียน ซึ่งเรียนรู้ได้ทั้งตั้งใจและไม่ตั้งใจ เป็นการจัดการศึกษาที่ไม่มีหลักสูตรชัดเจน ไม่มีระบบ และรูปแบบของการจัดการศึกษาแน่นอน จนถึงไม่มีเลย หากแต่กิจกรรมดังกล่าวก่อให้เกิดการเรียนรู้ ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะ มีเจตคติเช่นเดียวกับการศึกษาอื่นๆ

การศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้ด้อยโอกาสเป็นหนึ่งในกระบวนการจัดการศึกษานอกระบบที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้โดยปราศจากเงื่อนไขทางด้านโอกาส สถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ผู้ด้อยโอกาส อันได้แก่ เด็กที่อยู่ในภาวะยากลำบาก เช่น เด็กเร่ร่อน แรงงานเด็ก สตรีกลุ่มเสี่ยง คนพิการ ผู้สูงอายุที่ไม่มีผู้ดูแล กลุ่มผู้ถูกคุมประพฤติหรือผู้ต้องขัง กลุ่มคนไทยต่างวัฒนธรรม (ชาวเขา ชาวเล) ถือได้ว่าเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า การเล็งเห็นความสำคัญต่อกระบวนการจัดการศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาส มีแก่นหลักมุ่งเน้นให้เกิดความเสมอภาค

ทางการศึกษา ให้มีความสอดคล้องกับสภาพวิถีชีวิตของกลุ่มผู้คน และมุ่งพัฒนาผู้ด้อยโอกาสเหล่านั้น ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคมและทักษะฝีมือ เพื่อให้เป็นคนดี มีทักษะในการดำรงชีวิต มีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์ พึ่งตนเองได้และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมได้ตามศักยภาพ

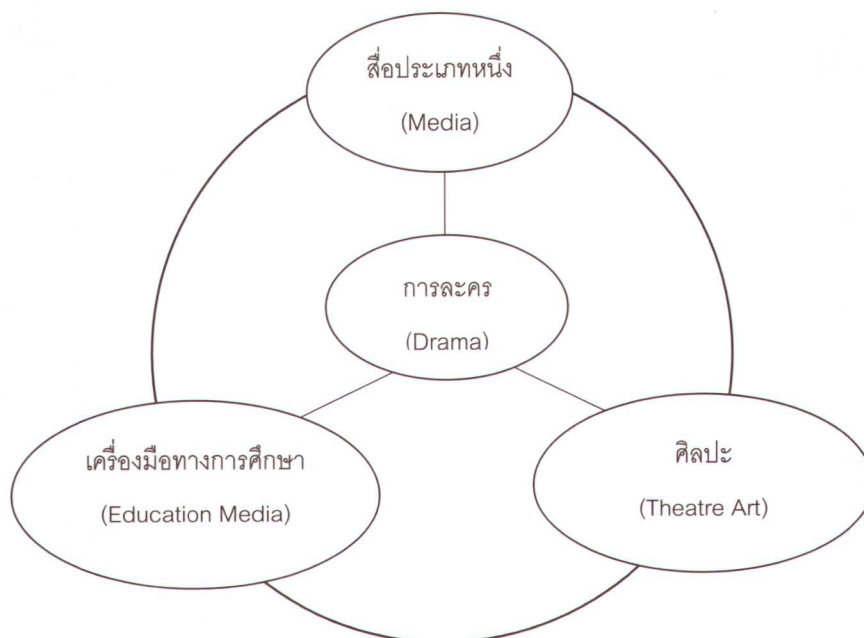
จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีลักษณะที่เอื้อต่อการที่ผู้ประสงค์จะเข้าไปจัดการการเรียนรู้สามารถสร้างสรรค์ ลักษณะเนื้อหา รูปแบบ กระบวนการที่ไม่ตายตัวและสามารถเชื่อมโยงเข้ากับวิถีชีวิตของผู้เรียนรู้ได้ เด็กและเยาวชนหรือกลุ่มเป้าหมายประเภทวัยเรียน ที่อยู่นอกระบบการศึกษา เป็นกลุ่มเป้าหมายหลักที่ต้องอาศัยการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสอดคล้องและยืดหยุ่นกว่าการศึกษาที่อยู่ในระบบ ปัจจัยเช่น ความห่างไกลจากแหล่งเรียนรู้ สถานภาพทางครอบครัว ภาษา ฯลฯ ควรได้รับการแก้ไขหรือปรับเปลี่ยนให้ผู้เรียนสามารถเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้โดยปราศจากเงื่อนไขให้ได้ อันจะเป็นประโยชน์ในการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้จัดการศึกษากับผู้เรียนรู้

ดังนั้นกิจกรรมลักษณะหนึ่งที่เหมาะสมแก่การเรียนรู้สำหรับเด็ก จึงควรเป็นกิจกรรมที่สามารถเรียนรู้ได้อย่างง่าย สนุก และมีความน่าสนใจ เช่น กิจกรรมการแสดงออกต่างๆ ทั้งร้อง เล่น เต้น ระบายสี วาดภาพ ฯลฯ ซึ่งละครเป็นกระบวนการเรียนรู้ชนิดหนึ่งที่บูรณาการสิ่งต่างๆ เหล่านี้ไว้ด้วยกัน

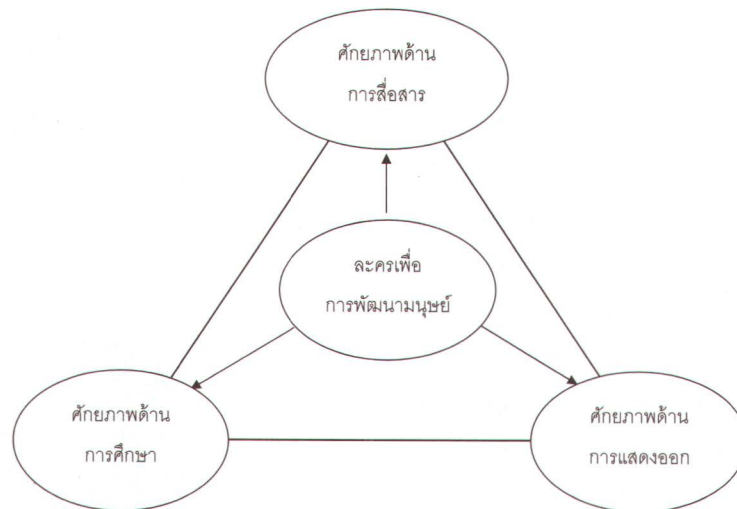
แนวคิดละครเพื่อการพัฒนา

ดวงแข บัวประโคน และคณะ (2547) ได้อธิบายว่า ละครเป็นศิลปะแขนงหนึ่ง เป็นสื่อชนิดหนึ่ง และเป็นเครื่องมือในการศึกษาอย่างหนึ่ง ซึ่งเมื่อพิจารณาในเชิงวิชาการแบบแยกส่วน ละครจึงมีบทบาทสำคัญในสามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ คือในวิชาการด้านศิลปะ (Art) วิชาการด้านการสื่อสาร (Communication) และวิชาการด้านการศึกษา (Education) ศาสตร์ทั้งสามด้าน ล้วนแล้วแต่เป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่จำเป็นต่อการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ทั้งสิ้น ซึ่งแสดงไว้ในรูปของแผนภูมิความสัมพันธ์ของวัตถุประสงค์ของละครและการพัฒนาเชิงบูรณาการของละคร ดังนี้

แผนภูมิที่ 2 แสดงวัตถุประสงค์ของละคร (ดวงแข บัวประโคน และคณะ, 2547: 38)

แผนภูมิที่ 3 การพัฒนาศักยภาพเชิงบูรณาการของละคร

พนิดา รูปนางกูร และคณะ (2551) ได้ชี้ให้เห็นว่า กระบวนการศิลปะการละครนั้นสามารถนำไปใช้พัฒนาเยาวชนได้จริง โดยพบว่า กระบวนการศิลปะการละครสามารถทำให้เด็กและเยาวชนเกิดความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ ในลักษณะการเชื่อมโยงเรื่องราวและปรากฏการณ์ต่าง ๆ สามารถสร้างเสริมพัฒนาร่างกาย (Physical development) ผ่านกิจกรรมการเคลื่อนไหว (Movement) ก่อให้เกิดการค้นพบศักยภาพของส่วนต่างๆ ในร่างกาย ใช้อวัยวะต่างๆ ได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และยังสามารถเชื่อมโยงไปสู่พัฒนาการทางด้านการสื่อสาร (Communication) ทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน ที่เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความคิด จินตนาการ อารมณ์ความรู้สึกของเด็กและเยาวชนได้

ในด้านการเรียนรู้ทางความคิด กระบวนการศิลปะการละครยังช่วยให้ผู้เรียนรู้ได้ฝึกการสร้างความรู้เข้าใจในความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ เช่น ตัวละครกับสถานการณ์แวดล้อม เหตุการณ์หรือประสบการณ์จำลอง เด็กและเยาวชนสามารถประกอบสร้างความรู้และทัศนคติที่มีต่อเรื่องราวที่ได้เรียนรู้ด้วยการคิดแบบวิเคราะห์ (Critical thinking) บนพื้นฐานการ “เรียนรู้ผ่านการเล่น” การร่วมกิจกรรมทางการละครทำให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสได้รับการกระตุ้นให้เกิดการคิด การใช้ร่างกาย การใช้สมาธิ การฟัง การหายใจที่ถูกต้อง การสังเกต การวิเคราะห์หรือ

ทำความเข้าใจตัวละคร เหตุการณ์ อารมณ์ของผู้อื่น การแสดงออกที่สอดคล้องกับความต้องการของตนเองและเข้าอกเข้าใจผู้อื่น ซึ่งถือเป็นปัจจัยที่จำเป็นต่อการสร้างความฉลาด ทั้งทางอารมณ์ เหตุผล และคุณธรรมจริยธรรม (พนิดา รูปนางกูร และคณะ, 2551)

ปาริชาติ จิ่งวิวัฒนาภรณ์ (2547) สรุปว่า กระบวนการละครที่นำมาใช้ในการพัฒนาเยาวชนมีคุณูปการในการพัฒนามนุษย์อย่างครบถ้วนและหากมีการนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยแล้ว ก็ยังจะทำให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ที่แท้จริง และยั่งยืนในหลายๆ ด้าน เช่น

ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการละคร สามารถพัฒนาการเรียนรู้พื้นฐานของผู้เรียน 4 มิติดังนี้ (Basic Domain of Learning)

1 มิติความรู้ (Cognitive) ผู้เรียนเกิดการพัฒนาการรับรู้ และทักษะการคิด

2 มิติทัศนคติ (Affective) ผู้เรียนได้พัฒนาทัศนคติในเชิงบวกที่มีต่อตัวเอง ผู้อื่น ศิลปะ หรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว

3 มิติทักษะ (Psychomotor) ผู้เรียนพัฒนาทักษะในการแสดงออก และเรียนรู้เทคนิคด้านต่างๆ ในการทำกิจกรรม

4 มิติสุนทรียะ (Aesthetic) ผู้เรียนได้รับการพัฒนามุมมองทางศิลปะและความงาม พัฒนาอารมณ์ ความรู้สึก

จิตใจ จิตวิญญาณ ความคิดทางปรัชญาและปัญญา

ด้านการพัฒนาศักยภาพภายในและภายนอกของเยาวชน เช่น ด้านการพัฒนาจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ด้านการพัฒนาทักษะการใช้และควบคุมร่างกายและการใช้ภาษา ด้านการพัฒนาทักษะการอ่าน ด้านการพัฒนาทักษะการคิด เช่น ทักษะการวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ คิดเชื่อมโยงบูรณาการ เป็นต้น ด้านพัฒนาความสามารถในการสื่อสารกับผู้อื่น ด้านพัฒนาจิตใจที่ละเอียดอ่อน และสร้างเสริมจริยธรรมในจิตใจ

ด้านการเรียนรู้สังคม เช่น ด้านการพัฒนาทักษะทางสังคม ด้านการมองคุณค่าเชิงบวกในตนเอง ด้านการรับรู้และสร้างความเข้าใจถึงสภาพความเป็นจริงในสังคมและช่วยให้ตระหนักถึงปัญหาที่มีอยู่ในสังคม ทักษะการแก้ปัญหา เพราะละครเป็นวิธีการเรียนรู้แบบเป็นกลุ่มที่ฝึกการรับฟังความคิดเห็น การเป็นผู้นำผู้ตาม การรู้จักความเสียสละ การทำให้ผู้เรียนมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง รวมทั้งการที่ผู้เรียนได้ลองสวมบทบาทเป็นตัวละครต่างๆ ทำให้เป็นการเรียนรู้สังคมด้วยประสบการณ์ทางอ้อมเพื่อให้เข้าใจชีวิต สังคม และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในสังคมมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ กระบวนการละครเพื่อการพัฒนาเยาวชนยังมีองค์ประกอบสำคัญอยู่ 4 ประการ ที่ก่อให้เกิดผลการพัฒนาแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้แก่ (Wagner, 1977)

1 การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social interaction) การละครโดยพื้นฐานนั้น เกี่ยวข้องกับ สังคม ตามที่เด็กๆ ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมละคร พวกเขาจะถูกเชิญชวนให้มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ทั้งในระดับที่เป็นสัญลักษณ์ (Symbolic) และระดับที่เป็นโลกความเป็นจริง

2 เนื้อหา (Content) กระบวนการละครจะเกี่ยวข้องกับปัญหา ข้อสงสัย และประเด็นทางความเข้าใจ อย่างแยกจากกันไม่ได้ เนื้อหาของบทละคร (Drama) นั้น สอดคล้องกับสิ่งที่มองเห็นได้ในระดับของพฤติกรรมมนุษย์ และระดับของการตอบสนองระหว่างบุคคล (Interpersonal response)

3 รูปแบบของการแสดงออก (Forms of expression) ขณะที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกำลังสำรวจประเด็นปัญหาผ่าน

ตัวละครหรือสถานการณ์ของละครอันก่อให้เกิดการเรียนรู้ในเชิงความหมายและความเข้าใจ พวกเขากำลังทำการทดลองค้นหาวิธีการต่างๆ เพื่อใช้ในการสื่อสารและแสดงออกซึ่งความคิดและความรู้สึกของตน ผ่านบทบาทและสถานการณ์ที่คิดค้นขึ้นมา ซึ่งนำไปสู่กระบวนการสร้างสรรค์รูปแบบทางศิลปะ

4 กระบวนการใช้สื่อ (Use of the media) กระบวนการละครยังประกอบด้วยการสื่อสารทั้งวันภาษาและอวัจนภาษา การสื่อสารระหว่างบุคคลและการสื่อสารแบบกลุ่ม ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารผ่านละครนั้นมีหลายระดับ และหลายนัย การผลิตละครเป็นการใช้สื่ออย่างหนึ่ง เพื่อก่อให้เกิดผลทางการสื่อสารความคิด ความรู้สึกของผู้สื่อสารไปยังผู้รับสาร

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบาย ประกอบด้วย สื่อบุคคล คือผู้จัดการศึกษามีความเชี่ยวชาญทางด้านศิลปะการละครเพื่อการพัฒนา โดยเฉพาะละครสำหรับเด็ก สื่อหนังสือ วรรณกรรมซีไรต์ประจำปี พ.ศ. 2549 เรื่อง *ความสุขของกะทิ* ของ คุณงามพรรณ เวชชาชีวะ และสื่อศิลปะการละคร

กลุ่มตัวอย่าง คือ เด็กและเยาวชนด้อยโอกาสในจังหวัดฉะเชิงเทรา เช่น เด็กในชุมชนขาดแคลน เด็กที่ไม่ได้เรียนหนังสือในระบบ รวมถึงเด็กในระบบที่มีความสนใจและมีความต้องการเข้าร่วม

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ผู้เรียนรู้ แบบบันทึกพัฒนาการของผู้เรียนรู้ (เด็กและเยาวชนด้อยโอกาส) แบบประเมินความคิดเห็นสำหรับผู้เรียนรู้ต่อกระบวนการจัดการศึกษา เนื้อหาและรูปแบบ และแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ชมการแสดง

การวิเคราะห์ข้อมูล เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การวิเคราะห์เนื้อหาจากบทสัมภาษณ์ แบบบันทึกพัฒนาการผู้เรียนรู้ และใช้การสนทนากลุ่มย่อย ข้อมูลเชิงปริมาณที่จำเป็นใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงบรรยายเช่นร้อยละ ความถี่ ค่าเฉลี่ย

วิธีดำเนินการวิจัย แบ่งเป็น 3 ช่วงคือ ก่อนการผลิต การแสดง การผลิตการแสดง และหลังการผลิตการแสดง รวมถึงแบบสัมภาษณ์ และกำลังดำเนินการตัดต่อสื่อ เทปบันทึกภาพการแสดงและกิจกรรมทั้งหมด

ทำการประมวลผลข้อมูลจากแบบสอบถาม แบบประเมิน ดัชนีชี้วัดที่ 4

แผนภูมิที่ 4 วิธีดำเนินการวิจัย

ก่อนการผลิต เตรียมสื่อ - หนังสือ <i>ความสุขของกะทิ</i> - ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับ การจัดการศึกษาตามปรัชญาศัลปะการละคร เพื่อการพัฒนา - เอกสารการสอนแสดงพื้นฐาน การเขียนบท เตรียมกิจกรรม - การจัดการเรียนรู้ - การอ่านเอาความดีความเรื่อง - เขียนบท - ฝึกทักษะการแสดงเบื้องต้น - แบ่งงาน - คัดเลือกนักแสดง - ซ้อม ผู้เกี่ยวข้อง - หาผู้จัดการเรียนรู้ - ติดต่อวิทยากร - สัมภาษณ์ เด็กๆ ผู้เรียนรู้ (กลุ่มเป้าหมาย) ประชาสัมพันธ์โครงการ	การผลิต สื่อนวัตกรรมที่เกิด บทละคร <i>ความสุขของกะทิ</i> จากหนังสือที่ได้แปลแล้ว และ สื่อละครเด็ก กิจกรรม ประชาสัมพันธ์ อ่าน คิด เขียน เรียนละคร การจัดกิจกรรมอบรมทักษะการแสดงสำหรับเด็กจำนวน 3 วัน (18 ชั่วโมง) และการจัดแสดงละครจากบทละคร ผู้เกี่ยวข้อง ผู้จัดการเรียนรู้ วิทยากร เด็กๆ ผู้เรียนรู้ ผู้ชม	หลังการผลิต สื่อ เทปบันทึกภาพ - ละคร <i>ความสุขของกะทิ</i> ที่ได้จัดแสดง - แบบสัมภาษณ์ - แบบประเมินกิจกรรม การประเมินผลการแสดง - จากผู้ชม - ประเมินผลการเรียนรู้ของเด็กๆ สรุปผลการเรียนรู้ - ผู้เกี่ยวข้อง - ผู้จัดการเรียนรู้ - วิทยากร - ประเมิน เด็กๆ ผู้เรียนรู้ รายงานผลการศึกษา แบบสมบูรณ์เผยแพร่ผลการศึกษาต่อสาธารณะ
---	---	--

ผลการวิจัย

ผลการดำเนินการด้านรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตาม
อรรถาธิบาย แบ่งเป็นเครื่องมือสำหรับจัดการเรียนรู้ประเภท
สื่อบุคคลหรือผู้จัดการเรียนรู้ สื่อหนังสือ สื่อกิจกรรม
ทางการละคร

ด้านสื่อบุคคลหรือผู้จัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้ติดต่อ
ประสานงานกับนักการละครผู้จัดการศึกษามีความเชี่ยวชาญ
ทางด้านศิลปะการละคร โดยเฉพาะละครสำหรับเด็ก ได้แก่
อาจารย์กุสุมา เทพรักษ์ (ปัจจุบันคือ อาจารย์.ดร.กุสุมา
เทพรักษ์) จากสาขาวิชาศิลปะการละคร คณะศิลปกรรม
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ซึ่งวิทยากร
เป็นผู้มีประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนละคร
เชิงสร้างสรรค์สำหรับเด็กและเยาวชนมากมาย รวมทั้ง
ผู้วิจัยเองร่วมเป็นผู้จัดการเรียนรู้หลักโดยเฉพาะส่วนการ
บริหารจัดการและประสานงานโครงการ

อาจารย์กุสุมาได้ใช้วิธีการนำนักศึกษาจากสาขาวิชา
ศิลปะการละคร คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
สวนสุนันทา จำนวน 3 คนมาเป็นทีมวิทยากรร่วมด้วย
นอกจากนั้นยังเชิญ อาจารย์สรวิชัย ฤทธิชัยศรี ซึ่งเป็น
วิทยากรเชี่ยวชาญด้านการเคลื่อนไหวร่างกายและการเดิน
มาช่วยเสริมในกิจกรรมต่างๆ สะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการ
ละครเพื่อพัฒนานั้นต้องอาศัยการบูรณาการบุคลากร
หลายแขนงเพื่อสร้างสรรค์กิจกรรมให้เสริมกับรูปแบบ
ที่ได้วางแผนไว้

จากการสังเกตการณ์ ผู้วิจัยเห็นว่าวิธีการทำงาน
ร่วมกันของผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่างๆ จะส่งผลให้การดำเนิน
กิจกรรมนั้นมีความสมบูรณ์แบบและเกิดการบูรณาการ
กันมาก อีกทั้งการได้ทำงานร่วมกันระหว่างอาจารย์และ
นักศึกษาก็จะเป็นการเรียนรู้ร่วมกันเป็นอย่างดี รวมถึง
ส่งผลต่อบรรยากาศในการดำเนินกิจกรรมก็ผสมกลมกลืน
ง่ายขึ้น เพราะให้ความรู้สึกเหมือนมีพี่มาสอนเด็กๆ
ที่เข้าร่วมโครงการ

ในกิจกรรมครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำนักศึกษาสาขาวิชา
นิเทศศาสตร์ และนักศึกษาสาขาอื่นของมหาวิทยาลัย
ราชภัฏราชชนครินทร์ ที่สนใจมาเป็นอาสาสมัครที่เลี้ยงใน
โครงการทั้งสิ้น 12 คน เพื่อฝึกการเรียนรู้การจัดการกิจกรรม

ต่างๆ จากวิทยากรด้วย นอกจากนี้นักศึกษาทั้งหมดยังมี
ส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมนับตั้งแต่ประชาสัมพันธ์
โครงการ วางแผนการดำเนินกิจกรรม รวมถึงเป็นผู้ร่วม
ประเมินโครงการด้วย ซึ่งถือว่าเป็นสื่อบุคคลที่สร้างความ
ใกล้ชิดและเป็นผู้ประสานระหว่างวัยได้ดีกับกลุ่มผู้เรียน
เนื่องจากรูปแบบการจัดกิจกรรมและการสื่อสารที่ใช้
เป็นแบบที่คุ้นเคยที่เน้นความเป็นกันเอง

ด้านสื่อประเภทหนังสือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการติดต่อ
ไปยังเจ้าของบทประพันธ์ วรรณกรรมซีไรต์ประจำปี พ.ศ.
2549 เรื่อง *ความสุขของกะทิ* คือคุณงามพรรณ เวชชาชีวะ
เพื่อขออนุญาตใช้บทประพันธ์ในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งผู้
วิจัยได้รับอนุญาตให้ใช้บทประพันธ์ได้ นอกจากนั้นยังได้
รับการแนะนำจากเจ้าของบทประพันธ์เรื่องการใช้นหนังสือ
อย่างถูกต้องตามลิขสิทธิ์ด้วย

ทั้งนี้ สื่อหนังสือ *ความสุขของกะทิ* ที่ใช้ในการ
จัดกิจกรรมนั้น ใช้เป็นเนื้อหาที่ประกอบการดำเนินกิจกรรม
ต่างๆ เช่น การฝึกการอ่าน ทั้งเพื่อจับใจความและตีความ
ฝึกการถ่ายทอดจินตนาการจากตัวหนังสือมาเป็นงานศิลปะ
ต่างๆ อีกทั้งยังเป็นสื่อที่ใช้เพื่อเรียนรู้ชีวิตและเรื่องราว
ของตัวละคร “กะทิ” ซึ่งมีวัยใกล้เคียงกับเด็กๆ ที่เข้าร่วม
กิจกรรม

แม้ว่ากะทิจะเป็นตัวละครที่เกิดในครอบครัว
ชนชั้นกลางที่มีตาและยายเป็นผู้ปกครอง ซึ่งผู้ใหญ่
ทั้งสองเป็นผู้ได้รับการศึกษาในระดับสูง อีกทั้งแม่ของกะทิ
ก็ได้รับการศึกษาสูงและมีโอกาสใช้ชีวิตในต่างประเทศด้วย
แต่การกำหนดให้กะทิอาศัยอยู่ในบ้านริมคลองชนบท
ที่มีวิถีชีวิตพอเพียง ผูกพันกับวัดและโรงเรียน ก็เป็นสื่อสะท้อน
ความเชื่อมโยงระหว่างเด็กๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรมซึ่งเป็น
เด็กต่างจังหวัด มีชีวิตใกล้ชิดกับสายน้ำและวัดวาอาราม
ได้เป็นอย่างดีเช่นเดียวกัน ก่อให้เกิดการเรียนรู้เรื่องราว
ของบุคคลอื่นที่มีทั้งส่วนที่เหมือนและแตกต่างไปจากตนเอง

ด้านพัฒนาการของผู้เรียนรู้ ข้อสรุปในการศึกษา
วิจัยแยกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ คุณลักษณะที่ปรากฏ
ด้านผู้เรียนรู้และด้านผลที่เกิดจากการเรียนรู้ตามอรรถาธิบาย
ดังต่อไปนี้

1. คุณลักษณะผู้เรียนรู้ หรือผู้เข้าร่วมกิจกรรม การเรียนรู้ จากจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการทั้งหมด 87 คน แบ่งเป็นเด็กชาย 33 คน เด็กหญิง 54 คน อายุต่ำสุด 7 ปี อายุสูงสุด 15 ปี การศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในช่วงชั้นที่ 2-3 หรือตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3

ภายหลังจากกิจกรรมประชาสัมพันธ์ ผลจากการสำรวจด้วยแบบสอบถามและจากการประสานงานกับศูนย์สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดฉะเชิงเทรา กว่า 1 เดือน ทำให้ผู้วิจัยได้พบข้อสังเกตว่า กลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักศึกษาของการศึกษานอกโรงเรียนนั้นไม่ค่อยให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมมากนัก เพราะภาระหน้าที่ส่วนตัว เช่น ต้องทำงานประจำเพื่อหารายได้ไม่มีเวลาร่วมกิจกรรม การจัดกิจกรรมอยู่ในช่วงเวลาปิดภาคเรียน ซึ่งไม่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนเสริมในรายวิชาที่นักศึกษาต้องเรียนได้

กลุ่มเด็กและเยาวชนที่สมัครเข้าร่วมโครงการเกือบทั้งหมดเป็นเด็กนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนปกติในระบบ แต่มาจากหลากหลายโรงเรียน ทั้งจากโรงเรียนสังกัดเทศบาล โรงเรียนรัฐบาลประจำจังหวัด และโรงเรียนเอกชน จากการประชาสัมพันธ์โครงการเมื่อวันที่ 11 มกราคม 2552 พบว่ามีเด็กนอกระบบจำนวนหนึ่ง (ประมาณ 10-20 คน) สนใจสมัครเข้ามาเพื่อร่วมกิจกรรม ขณะเดียวกันกลับพบว่า เด็กที่ศึกษาอยู่ในระบบกลับให้ความสนใจมากกว่า

ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างที่เข้าข่ายว่าเป็นเด็กและเยาวชน ด้อยโอกาสจึงต้องพิจารณาคำนิยามใหม่ที่อาจมีได้หมายความว่า

ถึงเฉพาะปัจจัยทางเศรษฐกิจ แต่อาจหมายถึง การขาดศักยภาพหรือการสนับสนุนให้เกิดการคิดหรือสร้างสรรค์ผลงานโดยอาศัยการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่เน้นทักษะด้านต่างๆ ของตน รวมทั้งปัจจัยทางด้านโอกาสในการเรียนรู้ ความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็กแต่ละคน ซึ่งจากจำนวนเด็กเกือบ 90 คนนั้น มีทั้งเด็กที่รวยมากจนถึงยากจนมาก การที่เด็กได้มาเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน การทำงานเป็นทีม และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่างๆ ร่วมกันก็อาจถือเป็นการลดช่องว่างในความแตกต่างเหล่านี้ได้

เด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่ได้มีพัฒนาการด้านต่างๆ เช่น การอ่าน การพูด การเขียน รวมทั้งในเชิงการสื่อสารทั้งระดับบุคคลและระดับกลุ่มดีขึ้น อีกทั้งยังมีพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ ความกล้าแสดงออก และการทำงานเป็นกลุ่ม นอกเหนือจากนี้ยังมีพัฒนาการในการยอมรับ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เรียนรู้ความแตกต่างและยอมรับหรือรู้จักศักยภาพและความถนัดของตนเองมากขึ้นด้วย เด็กๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรมได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการได้เข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ ในรูปของการทำสมุดบันทึก ซึ่งถือเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพที่สามารถสรุปได้ในเชิงพัฒนาการด้านต่างๆ จากการเข้าร่วมกิจกรรม เช่น ความรู้ที่ได้รับในแต่ละวัน กิจกรรมที่ชื่นชอบหรือมีความสุขที่ได้ทำ กิจกรรมที่ไม่ชอบหรือไม่สนุกเมื่อต้องทำ ตอนที่ประทับใจจากหนังสือและความรู้สึกโดยรวมต่อการได้เข้าร่วมโครงการ ดังตัวอย่างข้อความที่ได้จากบันทึกบางส่วนดังนี้

“วันที่ 28 เมษายน 2552 ตั้งแต่เช้าได้เล่นเกมตามคำสั่ง ครูกำหนดท่าทางซับซ้อนต่างๆ หากคนที่ทำผิดประโยชน์ที่ได้จากเกมนี้คือ การมีสมาธิ การฟัง ความสนุกและการกล้าแสดงออก คำสั่งจะยุ่งยาก จนบางครั้งก็มีวนิดๆ กิจกรรมต่อไปคือ ครูให้แต่ละกลุ่มจับมือเป็นวงกลม เล่นเกมตามข้อกำหนดที่ตั้งไว้ เกมนี้ก็สนุกค่ะ แต่บางครั้งที่พี่ๆ มาชี้ให้ทำพร้อมๆ กันถึงจนทำอะไรไม่ถูก ประโยชน์ที่ได้คือการมีสมาธิและความสามัคคี...

วันที่ 29 เมษายน 2552 กิจกรรมที่ไม่ค่อยชอบในวันนี้คือ ละครของนักอ่านหรือการอ่านละคร ริดเดอร์ เรียบเตอร์ เพราะยากในการจับเนื้อความที่เพื่อนพูด เพื่อเสริมเนื้อความของเราให้สอดคล้องเป็นเรื่องเดียวกัน ฉันทกับเพื่อนในกลุ่มทำกันไม่ค่อยได้จึงไม่ค่อยสนุก แต่กิจกรรมนี้ก็ยังมียุทธศาสตร์คือการฝึกการคิดและการฟัง...

วันที่ 30 เมษายน 2552 สำหรับเรื่องความสุขของกะทิ ตอนที่ฉันชอบมากที่สุดคือตอนโง่งและอั้ง เพราะขัดต่อความสะอาดเป็นหลัก ดูได้จากโง่งที่มีตั้ง 17 ใบ ทั้งใส่น้ำกิน น้ำใช้ น้ำดื่ม น้ำล้างเท้า ข้าวสาร โง่งบัว ห้ามปะปนกันเด็ดขาด ซึ่งสามารถเป็นแบบอย่างในชีวิตได้เป็นอย่างดีมีความสุขมากเพื่อสุขภาพของตัวเอง”

(ศุภิสรา สมาน, บันทึก, 2552)

“ความรู้สึก ฉันดีใจมากที่ได้มาเข้าค่าย อ่าน คิด เขียน เรียนละคร เพราะฉันได้เจอเพื่อนใหม่อีกมาย และได้เล่นเกมมากมายและสนุกสนาน ได้ฝึกความสามัคคีในกลุ่ม กลุ่มของฉันชื่อกลุ่มแมวน้ำ ถึงแม้ชื่อของมันจะไม่ เท่อลังการซักเท่าไร แต่ฉันก็ภูมิใจ สิ่งที่ได้รับจากค่ายคือ 1. ได้ฝึกสติ โดยการทำกิจกรรมแต่ละอย่าง 2. ได้ใช้ความคิดที่มีอยู่ 3. ได้มีเพื่อน...

จุดประสงค์ของฉันที่มาเข้าค่ายคือ 1. เพื่อให้ได้ความรู้กลับบ้าน 2. ฝึกสติ 3. ฝึกความรอบคอบ 4. ฝึกความสามัคคีในกลุ่ม 5. ฝึกความคิดเห็นของผู้อื่น...

กิจกรรมที่ทำให้ฉันเศร้าใจก็คือ กิจกรรมภาพปะติด เพราะฉันและเพื่อนๆ ยังทำไม่เสร็จผลงานออกมาอย่างเน่า และสภาพแย่มาก เหตุเกิดจากเพื่อนและฉันมัวแต่ทำเป็นเล่นโดยไม่นึกถึงผลงานจะออกมาเป็นอย่างไร กิจกรรมนี้ยากมากตรงที่เวลาน้อย ถ้าให้ฉันประเมินผลงานนี้คงได้เกรด B...เรื่องความสุขของกะทิตอนที่ฉันชอบที่สุดคือตอนบ้านชายทะเล ตอนต้นสนและจ๊กจั่น เพราะกะทิไปเยี่ยมแม่อย่างป็นลูกที่ดี กตัญญูต่อแม่ และได้เผชิญกับความตายของแม่ พ่อแม่ของกะทิเสียชีวิต กะทิ น้ำท่วมและน้ำกันตึกก็เศร้าใจเป็นอย่างมาก ส่วนคาบกับยายก็เศร้าใจเป็นอย่างมากไม่แพ้กัน ฉันคิดว่าข้อคิดของตอนนี้คือ สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม”

(กฤตธรรม พัดทอง, บันทึก, 2552)

“กิจกรรมที่ทำให้ผมรู้สึกดีใจหรือสนุกคือ กิจกรรมการเล่าเรื่อง เพราะเป็นกิจกรรมที่ให้เราเล่าเรื่องต่อจากเพื่อน สนุกมากเลยครับ ตลอดวัย ถึงตอนแรกๆ จะดูเหมือนคงไปไม่รอด แต่สุดท้ายก็สามารถจบได้อย่างสวยงาม การทำกิจกรรมแบบนี้ทำให้เรารู้จักแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ กิจกรรมที่ทำให้ผมหม่นหมองใจไปบ้างคือ กิจกรรมวาดภาพสรุปความคิด (เดี่ยว) เพราะถึงผมจะอ่านหนังสือความสุขของกะทิมาแล้ว แต่ผมก็ยังไม่สามารถสื่อถึงความหมายดีๆ ในเรื่องให้ออกมาเป็นภาพได้ บวกกับเวลาที่มีอยู่จำกัด ผลงานจึงออกมาอย่างไม่ค่อยน่าภูมิใจสักเท่าไร ผมจึงรู้สึกหม่นหมองใจไปเล็กน้อย

ผมชอบหนังสือความสุขของกะทิ ตอน จักจั่น เพราะเป็นตอนสำคัญคือ เป็นคนที่กะทิรักสุดหัวใจจากไปอย่างไม่มีวันกลับมาอีก แม่ของกะทิตัดสินใจบริจาคร่างกายให้กับโรงพยาบาล ตอน จักจั่น นี่เป็นตอนที่เศร้าแต่ก็ทำให้เราได้เรียนรู้ถึง ความตาย ซึ่งไม่ว่าวันใดวันหนึ่ง มันก็จะต้องมาเยือนเรา ทุกคน จะต่างกันไปช้าหรือเร็ว ความประทับใจของผมก็คือ ผมประทับใจเพื่อนๆ ที่ได้เจอกัน บางคนก็ดี บางคนก็กวนประสาท แต่โดยรวมก็สนุกครับ”

(บอส, บันทึกลง, 2552)

“วันนี้เป็นวันแรกที่ผมได้ไปเข้าค่าย อ่าน คิด เขียน เรียนละคร อะไรนี่แหละ ผมอยู่ ม.1 แล้ว กำลังจะขึ้น ม.2 ไม่ค่อยอยากมาเพราะดูๆ แล้วมันมีแต่เด็กเล็กๆ มาถึงก็ให้ร้องเพลงป๊อปปี้ จิ้งจก มันเป็นเพลงที่ปัญญาอ่อนมากเสร็จแล้วก็มาตั้งชื่อกลุ่ม ผมอยู่กลุ่มเมฆน้ำ พอเสร็จวิทยากรก็ให้มาวาดรูปประจำกลุ่ม ก็ต้องมาช่วยกัน ตอนแรกก็ไม่ได้วาดอะไร เด็กๆ ของสีกันไปหมด นั่งดูเค้าเลยๆ แต่พอได้สีผมก็ไฟลุกทันทีเกิดแรงบันดาลใจ ความคิดบังเกิด พอเสร็จแล้วก็นำเสนอภาพต้องประชุมกันว่าจะส่งใครออกไปพูด ที่นี้ผมได้รับเลือกทันทีเลยแข็งะ พอพูดไปอาจารย์ก็ชมว่า เมฆน้ำวาดภาพสวยดี (ผมวาดเอง ทำใจได้ก็คนมันเก่ง) ...

ผมชอบการสร้างหุ่นหนังสือพิมพ์และผ้าเจาะหน้ากับ reader theatre ผมได้ทำผ้าเจาะหน้าเรื่องเด็กเลี้ยงควาย ซึ่งดัดแปลงมาจากเรื่องเด็กเลี้ยงแกะ ผมภูมิใจมากเพราะผมเป็นคนคิดชื่อเรื่องและออกแบบรูปเอง ส่วน reader theatre ผมได้แสดงบทบาทหลายอย่าง ทั้งจิ้งจกน้ำ ดันสน ดันมะม่วง ดันชมพู เป็นสายบัว ดอกบัว และกล้วยตาเขียน มากมายไปหมด... วันแรกที่ผมมา ผมไม่อยากมาเลยแต่พอได้เรียนได้เล่นในค่ายนี้ก็ทำให้ผมสนุกกับมัน และไม่เบื่อที่จะมา อยากให้มีค่ายอย่างนี้อีก เพราะทำให้ได้รู้อะไรหลายอย่างมากขึ้น”

(ภาธร เพียนทองดี, บันทึกลง, 2552)

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยสรุปประเด็นอภิปรายได้ 6 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยด้านผู้เรียนหรือกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มเด็กและเยาวชนที่ด้อยโอกาสในจังหวัดฉะเชิงเทรา หรือกลุ่มผู้เรียนรู้ ได้รับการศึกษาตามอัตราซึ่งสอดคล้องกับ

โดยอาศัยสื่อหนังสือซึ่งพกพาและเรียนรู้ตามลำพังได้ เป็นสื่อหลัก ประกอบการเรียนรู้ผ่านศิลปะการละคร โดยพัฒนาทักษะทางการสื่อสารและการแสดงออกของตนอย่างเต็มศักยภาพ กลุ่มตัวอย่างได้มีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อการอ่าน การพูด การเขียน การฟัง อย่างมีศิลปะและมีเหตุผล ได้เรียนรู้ความแตกต่าง

และยอมรับกันและกัน ได้มีการปฏิสัมพันธ์กันทางความคิด ความเชื่อ อารมณ์ ความรู้สึก นอกจากนี้กลุ่มสังคมโดยรอบ เด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม อันได้แก่ ครอบครัว ผู้ปกครอง ชุมชนท้องถิ่น สื่อมวลชนท้องถิ่น จะมีอิทธิพลต่อการสร้างความเข้าใจและสนับสนุนการศึกษาตามอรรถาธิบายทั้งทางตรงคือเข้าร่วมกิจกรรม เช่น ร่วมกิจกรรมกับบุตรหลาน เข้าร่วมการแสดงของบุตรหลาน และโดยอ้อมคือสนับสนุนกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ เช่น เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของโครงการผ่านทางสื่อหรือการบอกต่อต่างๆ

2. ด้านผู้จัดการเรียนรู้ สื่อบุคคล ได้แก่ ผู้ร่วมวิจัย กลุ่มครู พี่เลี้ยง วิทยากร นักศึกษา หรือผู้จัดการศึกษา ได้รับความรู้ทั้งในเชิงวิชาการและเชิงวิชาชีพเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบาย และได้พัฒนากระบวนการศึกษาและใช้ศิลปะการละครเพื่อพัฒนาเยาวชนตามแนวทางที่ผู้เชี่ยวชาญด้านการใช้ศิลปะการละครเพื่อการพัฒนาในประเทศไทย มีการเคลื่อนไหวดำเนินกิจกรรมอยู่อย่างต่อเนื่อง ข้อสังเกตเรื่องการให้นักศึกษาในสาขาวิชานิติศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการมาร่วมกิจกรรมนั้น ถือเป็นวิธีการดำเนินกิจกรรมในสถานบันการศึกษาที่เหมาะสม นักศึกษาเองก็จะได้ประโยชน์จากการเรียนลักษณะนี้ด้วยเพราะได้ปฏิบัติจริงและมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมบรรยากาศความใกล้ชิดกับเด็กและเยาวชน ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมศักยภาพด้านการสื่อสารโดยใช้กิจกรรมละครเพื่อการพัฒนา จำเป็นต้องมีการบูรณาการสื่อบุคคลในฐานะที่เป็นผู้จัดการเรียนรู้ที่หลากหลายและเหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียน

3. ด้านสื่อหนังสือ *ความสุขของกะทิ* ของคุณงามพรรณ เวชชาชีวะ เป็นสื่อที่สำเร็จรูป ดีพิมพ์ และจัดจำหน่ายแล้ว ตั้งแต่ปี พ.ศ.2549 จนถึง พ.ศ.2559 ได้มีการจัดพิมพ์เป็นครั้งที่ 100 และเคยมีการดัดแปลงไปเป็นภาพยนตร์ซึ่งเข้าฉายในโรงภาพยนตร์ในปี พ.ศ.2552 นี้ จึงเป็นสื่อสารมวลชนที่สามารถเอื้อต่อการนำมาเชื่อมโยงเข้าสู่กิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดขึ้นลักษณะนี้ได้และมีความสอดคล้องเหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียนวัย 6-12 ปี

4. ด้านความรู้ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตามอรรถาธิบายและศิลปะการละครเพื่อพัฒนาเยาวชน ซึ่งมีจำนวนมากในต่างประเทศและมีการพัฒนาการศึกษา

อย่างต่อเนื่องในประเทศไทยนับตั้งแต่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 เป็นต้นมา ช่วยส่งเสริมให้การดำเนินกิจกรรมลักษณะการใช้ละครเพื่อพัฒนานั้นมีความกว้างขวางมากขึ้น และการผนวกการอ่านหรือสื่อหนังสือเข้าไปกับการดำเนินกิจกรรมละครเพื่อพัฒนาก็สามารถสนับสนุนกันให้เกิดการบูรณาการการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี แต่ในทัศนคติและการรับรู้ของคนทั่วไป รวมทั้งผู้ปกครองอาจไม่ได้เห็นความสำคัญและเชื่อมั่นในศักยภาพของเครื่องมือนี้ จึงควรเน้นการจัดกิจกรรมที่ให้ผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมหรือร่วมสังเกตการณ์เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน

5. ด้านองค์กรหรือหน่วยงานสนับสนุน มีศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดฉะเชิงเทราเป็นผู้มีหน้าที่หลักในการส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ แต่ทั้งนี้ข้อจำกัดด้านทัศนคติและแนวคิดในการดำเนินกิจกรรมนอกหลักสูตรต้องปรับให้เหมาะสมและเข้ากับกลุ่มผู้เรียนในการศึกษานอกระบบซึ่งส่วนใหญ่เป็นวัยรุ่นและผู้ใหญ่มากกว่าเด็ก การสนับสนุนของสาขาวิชานิติศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ เป็นผู้มีส่วนบาทในการบริการวิชาการและส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนท้องถิ่นตามวิสัยทัศน์และพันธกิจของมหาวิทยาลัย ส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปได้อย่างราบรื่นทั้งในแง่สถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวก

6. ด้านการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายต้องปรับรูปแบบการเรียนการสอนหรือการสร้างสรรค์กิจกรรมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายจริงๆ มากกว่านี้ โดยเฉพาะข้อจำกัดด้านเวลา ในกรณีนี้มีตัวอย่างของเด็กชายคนหนึ่ง ซึ่งผู้ปกครองมีอาชีพขับรถจักรยานยนต์รับจ้าง ในวันที่สองของการเข้าร่วมกิจกรรมผู้ปกครองไม่สามารถมาส่งได้เนื่องจากติดงานว่าจ้างไปนอกเมือง ดังนั้นเด็กชายคนนี้จึงไม่สามารถเรียนรู้กิจกรรมต่างๆ ได้ครบถ้วน ซึ่งหากพิจารณาในด้านการจัดการเรียนรู้ตามอรรถาธิบายแล้ว รูปแบบการเรียนการสอนที่ต่ออาศัยการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มจึงจัดเป็นข้อจำกัดอย่างหนึ่งได้เช่นกัน

ข้อจำกัดในงานวิจัย

การสมัครเข้าโครงการต้องมีการยินยอมจากผู้ปกครอง เพื่อก่อให้เกิดการรับรู้และสนับสนุนการเรียนรู้ทั้งระหว่าง โครงการวิจัยกับที่บ้านรวมถึงมีการสื่อสารร่วมกันระหว่าง ผู้ปกครองกับเด็กและเยาวชนที่สมัครเข้าร่วมโครงการ ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนที่กำลังอยู่ในช่วงปิดภาคเรียน มาจากครอบครัวชนชั้นกลางหรือพ่อแม่ผู้ปกครองมี งานประจำซึ่งมีเวลาวางในการเข้าร่วมกิจกรรมเต็มที่ พ่อแม่ ผู้ปกครองจึงให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี และมีลักษณะ ต่างจากเด็กและเยาวชนที่อยู่นอกระบบ ที่มองว่าเวลาวาง ควรไว้สำหรับการทำงานพิเศษหรือช่วยพ่อแม่ทำงาน ปัจจัยข้อนี้อาจทำให้การส่งเสริมการเรียนรู้ลักษณะ จัดเป็นโครงการช่วงเดียวและต้องอาศัยการเข้าร่วมกิจกรรม ณ สถานที่จัดอาจเป็นข้อจำกัดและอุปสรรคในการเข้าถึง กลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนด้อยโอกาส อย่างแท้จริง

ผู้วิจัยได้ดำเนินการช่วงต้นในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ที่เป็นนักเรียนนอกระบบการศึกษาปกติหรือนักเรียน ในสังกัดการศึกษานอกโรงเรียน แต่ได้พบว่าอายุของนักศึกษากศน. ไม่สอดคล้องกับช่วงชั้นที่เป็นจริง โดยพบว่า จากกลุ่มตัวอย่างหรือเป้าหมายที่ผู้วิจัยต้องการให้เด็กและเยาวชน ที่เข้าร่วมโครงการควรมีอายุระหว่าง 10-15 ปี หรือศึกษา อยู่ในช่วงชั้นที่ 2-3 เนื่องจากเป็นวัยที่ใกล้เคียงกับตัวละคร ในหนังสือ อีกทั้งยังอยู่ในช่วงวัยที่สามารถอ่านหนังสือ ประเภทเรื่องสั้น หรือนวนิยายขนาดสั้นได้แล้ว แต่นักศึกษากศน. ที่ศึกษาอยู่ในช่วงชั้นนี้ มีอายุเฉลี่ยระหว่าง 17-20 ปี หรือมากกว่า 20 ปีขึ้นไป ซึ่งเมื่อแนะนำรูปแบบกิจกรรม การเรียนการสอนให้แล้ว นักเรียนเหล่านั้นไม่ค่อยให้ความสนใจมากนัก เพราะกำลังเข้าสู่วัยรุ่น การร่วมกิจกรรม เป็นกลุ่มที่มีสัดส่วนของเด็กที่อายุน้อยกว่าจำนวนมาก อาจทำให้รู้สึกเป็นเรื่องของเด็กเล็กๆ ดังนั้น จึงอาจสรุป ได้ว่า กิจกรรมลักษณะเช่นนี้ยังไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ของ เยาวชนวัยรุ่น หรือรูปแบบกิจกรรมที่ต้องใช้ระยะเวลา ต่อเนื่องอาจส่งผลกระทบต่อความคิดสนใจเข้าร่วมกิจกรรมได้

ในมุมมองของนักศึกษากศน. การเข้าร่วมกิจกรรมเบียดบัง เวลาที่นักศึกษาจะใช้สำหรับการทำงานหรือหารายได้พิเศษ ซึ่งนักศึกษาส่วนใหญ่เห็นว่ามิประโยชน์กว่าที่จะเข้าร่วม โครงการ แต่นักศึกษาจำนวนหนึ่งขอหนังสือเพื่อไป อ่านเองแทนการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างเต็มเวลา ซึ่งก็จะได้ พัฒนาในแง่ของการอ่านแต่ขาดปฏิสัมพันธ์ในการเรียนรู้ การทำงานกลุ่ม หรือการพัฒนาการแสดงออกทั้งด้านความรู้ ที่ได้จากการอ่าน การคิด และการสื่อสารต่างๆ ซึ่งเป็น สิ่งที่ต้องพิจารณาถึงการกำหนดขอบเขตช่วงชั้น อายุ และบริบทแวดล้อมเด็กและเยาวชนเป้าหมายกับกระบวนการ เข้าถึงเด็กและเยาวชนเหล่านั้นให้เหมาะสมถึ่ถ้วนขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมเพิ่มเติมคือ ผู้จัด กิจกรรมการเรียนรู้ลักษณะนี้จำเป็นต้องมีความสามารถในการ สื่อสารที่ดีมาก ทั้งทักษะการฟัง พูด อ่าน เขียน และควรเป็นผู้รักการอ่าน และต้องมีความต้องการส่งเสริม ให้เด็กและเยาวชนมีนิสัยรักการอ่าน การนำพื้นฐาน ด้านศิลปะการละครไปช่วยในการจัดกิจกรรมส่งเสริม การอ่านเป็นการเสริมพลังได้แต่ต้องขึ้นกับลักษณะส่วนตัว คือความเชื่อมั่นในพลังของกระบวนการละครเพื่อการ พัฒนาด้วย อีกทั้งผู้ดำเนินการจัดการเรียนรู้ต้องสามารถ สื่อสารเชื่อมโยงให้เด็กและเยาวชนเห็นความสัมพันธ์และ คุณค่าของกระบวนการเชิงละครที่มีต่อศักยภาพการสื่อสาร ของแต่ละคนเป็นรายละเอียดเพื่อประโยชน์สูงสุดของผู้เรียน ที่มีลักษณะแตกต่างตามรายบุคคล การสื่อสารเชื่อมโยง ควรอยู่บนพื้นฐานของการสร้างเสริมกำลังใจ สร้างสรรค์ โอกาส และมีหลักปฏิบัติเชิงจิตวิทยากำกับ เพราะการ พัฒนาโครงการวิจัยกับเด็กและเยาวชนนั้นจำเป็นต้องคำนึง ควบคู่ไปกับการเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ที่แตกต่าง หลากหลายของเด็กแต่ละคนและตระหนักถึงผลกระทบ จากการสื่อสารหรือกระบวนการต่างๆที่ใช้ในการ ดำเนินโครงการทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อให้เด็กและ เยาวชนสามารถเรียนรู้และยอมรับรวมทั้งเชื่อมั่น ในรูปแบบการเรียนรู้ลักษณะนี้ต่อไปได้ในอนาคต

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- คมกฤช จันทร์ขจร. (2551). การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต. ปรินญาการศึกษาคุณฐิบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ดวงแข บัวประโคน และคณะ. (2547). การใช้สื่อละครเพื่อการพัฒนาชุมชนของกลุ่มละครมะขามป้อม: กรณีศึกษาจากพื้นที่ทำงานที่มีบริบทแตกต่างกัน 4 พื้นที่. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ปาริชาติ จินวิวัฒน์ภรณ์. (2547). ละครสร้างสรรค์สำหรับเด็ก. กรุงเทพมหานคร: พัฒนาคุณภาพวิชาการ.
- พนิดา รูปนางกูร และคณะ. (2551). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยนโยบายการส่งเสริมศิลปะการละครเพื่อการพัฒนาเยาวชน. กรุงเทพมหานคร: สถาบันคลังสมองของชาติ.
- สำนักบริหารงานการศึกษาภายนอกโรงเรียน สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). ยุทธศาสตร์และจุดเน้นการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ปีงบประมาณ 2551. กรุงเทพมหานคร : รังสิการพิมพ์.
- ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดฉะเชิงเทรา. (2551). ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต. ฉะเชิงเทรา: ม.ป.ท.

ภาษาอังกฤษ

- Wagner, B. J. (1976). *Dorothy Heathcote: Drama as a Learning Medium*, NEA Order Department, The Academic Building, Saw Mill Road, West Haven, Connecticut.

